Ціна 10 центів.

СВОБОДА SVOBODA
недільне видання SUNDAY EDITION

Ч. 40. (320). Рік LX. 30. Листопада 1952. — November 30, 1952. No. 40. (320). Volume LX.

ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ КРИЧЕВСЬКИЙ

(1872 р. - 1952 р.)

Смерть Василя Кричевського на далекій чужині, в Південній Америці, закінчила життєвий і творчий шлях одного з найбільших і найцікавіших українських мистців. Якщо уявити собі мистецтво якогось народу як храм, що спирається на колони, то, власне, однією з таких колон українського мистецтва був покійний Василь Кричевський. Його життя і творчість припали якраз на переломову добу, коли нація стала була перед завданням підготови до творення, оформлювання й перебирання керми історії у власні руки. У творчості Кричевського знайшлися ті синтетичні конструктивні первні, що виплнвали з усвідомлення й зрозуміння глибокої давности української культури і її самобутности серед інших великих культур. Покійний підійшов до неї з усією всебічністю свого таланту, як будівничий і мистець, археолог і етнограф, теоретик і практик.

Василь Кричевський народився 1872 р. в селі Ворожбі коло міста Лебедина на Слобожанщині. Батько його був фельдшером у земстві. Маючи 13 років, молодий Василь перейшов до залізничної технічної школи в Харкові. Через три роки після цього його креслення побачив кресляр Харківської міської управи і взяв його помічником для креслення будівельних плянів. Згодом молодий Кричевський став помічником архітекта С. Загоскіна, незвичайно культурної людини, зацікавленої мистецтвом. В цього архітекта Кричевський пройшов добру школу архітектурного креслення і техніки будування. Від арх. Загоскіна Кричевський перейшов на працю до арх. Бекетова, де допомагав оформлювати тодішні великі будови Харкова — банки, бібліотеку, суд тощо. Тут Кричевський самостійно виконує й оформлює перші свої будинки.

У Бекетова Кричевський познайомився з кількома малярами — Уваровим, Первухіном і Ткаченком, і під їх впливом став малювати. Влітку 1897 р. він виставив у Харкові на мистецькій виставці свої малюнки з Криму, що й стає прилюдним початком його мистецької діяльности. Після успіху на виставці молодий мистець вирішив учитися в Петербурзькій академії мистецтв, але коли тут показав свої праці, йому відрадили вступати в академію, мовляв, він уже закінчений майстер, і йому нічого більше вчитися. В Петербурзі Кричевський виставляв свої твори 1899 року в „Т-ві акварелістів", але малював також і олійними фарбами.

Одночасно молодий мистець зацікавився українським народнім мистецтвом і почав збирати його пам'ятки, і за малий час у нього створився справжній домашній музей. Його збіркою скористувалося Полтавське губерніяльне земство у своєму виданні „Мотивы малороссийского орнамента", 1907 р., а згодом частину її опублікував С. Васильківський в альбомі „Мотивы украинского орнамента" (1912 р.). Частина його рисунків опублікована і в спеціяльному випуску англійського журналу „Studio" за 1912 р., присвяченому народному мистецтву Російської імперії. Під час Харківського археологічного з'їзду 1902 року Кричевському доручено оформлення української хати в етнографічнім відділі виставки. Після археологічного з'їзду Кричевський опрацював на конкурс проєкт будови Полтавського земства в українському стилі. Цей проєкт викликав великі суперечки в пресі, але мистецькі його вартості перемогли на конкурсі всі інші проєкти, виконані в ренесансовому, „северно-русскому", „середньовічному" і інших стилях. При будуванні довелося Кричевському зазнати багато перешкод і звести справжню боротьбу з провінційним розумінням народного стилю. Тут, з

Останній портрет В. Г. Кричевського

одного боку, став високоосвічений архітект, з другого — відсталі і реакційні смаки в мистецтві.

Будинок Полтавського земства став зворотним пунктом у новій українській архітектурі, і на його досвіді повела свою працю ціла ґенерація українських архітектів. Це була вдала спроба відродити в новому будівництві основні риси старої української архітектури та пов'язати їх з вимогами нашого часу. Ця будова за свою виключну оригінальність здобула високі оцінки і від чільних російських мистців та архітектів, а Кричевському запропоновано з Петербургу просити про надання йому звання академіка. Але наш мистець цим не скористувався.

Після переїзду до Києва Кричевський оформив у театрі М. Садовського кілька вистав та викінчив в українському стилі фасаду й інтер'єр уже збудованого будинку М. Грушевського. Тут, у домі Грушевського, Кричевський улаштував собі на мансарді майстерню і перевіз сюди свою дорогоцінну збірку народного мистецтва. В 1911 р. Кричевський поїхав до Львова, а звідти, разом з родиною Грушевського, — до Риму на всесвітню мистецьку виставку. З Риму наш мистець привіз багато архітектурних нарисів. Наступного року він поїхав у подорож по Німеччині, вивчаючи музеї і виставки в Дрездені, Мюнхені, Нюрнберзі й Берліні. В 1912-13 рр. Кричевський став мистецьким керівником ткацької майстерні В. Ханенкової в Оленівці, звідки вийшло декілька гарних килимів, що здобули широкий закордонний успіх, аж до ЗДА включно. Кричевський цікавився й мистецькою публіцистикою, написавши низку полемічних статтей до „Ради", а в мистецькому журналі „Сяйво" полемізував з арх. Г. Лукомським за правильне розуміння поняття „український стиль" в архітектурі, який Лукомський зводив до барокко. Пізніше Кричевський взяв участь і в полеміці з приводу пам'ятника Шевченкові, який комітет хотів ставити за невдалим проєктом Шортіна.

З повстанням української держави Кричевський був одним з ініціяторів і засновників (разом з М. Грушевським, Ю. Нарбутом, О. Мурашком, М. Бойчуком та своїм братом Федором) Української Академії мистецтв. Кричевського тоді обрано на першого ректора Академії мистецтв. У січні 1918 р. його безцінну збірку спобігло нещастя: коли муравйовські банди обстрілювали Київ, зайнявся дім проф. Грушевського, і вона вся згоріла. З приходом большевиків і ліквідацією академії Кричевський працював як професор у Художньому інституті, і, власне, приявності цього досвідченого мистця треба завдячувати те, що наша мистецька молодь знаходила в цьому інституті справжню академічну атмосферу і тримала зв'язок з нашими мистецькими традиціями. В 1925 р. Археологічний комітет ВУАН обрав його на свого дійсного члена. В рр. 1925-28 Кричевський перебував в Одесі, оформлюючи фільми ВУФКУ: „Тарас Шевченко", „Тарас Трясило", „Звенигора", „Борислав сміється" та інші. В 30-их рр. Кричевський запроєктував (у співпраці з арх. П. Костирком) Меморіяльний музей Т.Шевченка в Каневі. В цьому будинку, своєю простотою наскрізь модерному, збереглися всі основні риси того архітектурного стилю, що його Кричевський започаткував у будинку Полтавського земства. Весною 1940 року, з нагоди 50-річчя діяльности мистця, відбулася в Києві виставка його творів, на якій показано 1100 його експонатів з архітектури, малярства, кіно і хатнього устаткування. В Києві перебував мистець аж до німецько - совєтської війни. Коли відступали большевики, Кричевському пощастило залишитися в Києві, звідки він згодом переїхав до Львова, потім на Лемківщину, Словаччину і до Німеччини, і кінець - кінцем остаточно опинився аж у Венецуелі, де й дожив свої останні дні. Він працював творчо до кінця. На мистецькій виставці цього року в Нью-йоркському Літер.-Мист. клюбі малюнки Кричевського звертали загальну увагу своєю майстерністю, свіжістю відчування і мистецьких засобів.

Мистецька спадщина В. Г. Кричевського, знищена і не знищена, — багатогранна. Як людина і мистець, він був наскрізь ренесансовий, тобто цікавився багатьома ділянками мистецтва — будівництвом, мистецтвом і ремеслом, і скрізь умів залишити відбиток своєї оригінальности. В малярстві — він справжній „ґросмайстер" імпресіоністичної школи, подібно Трушеві, Новаківському, Бурачекові, Холодному, — та не забуваймо, що малярство не було єдиною ділянкою його творчости. Він має великі заслуги у відродженні історичного бароккового стилю в нашій графіці — тут він справжній піонер нашого книжкового мистецтва ще в часи до першої світової війни; його стиль вплинув ідейно навіть на Нарбута.

Про переломовість його будівництва вже казано. Він не визнавав „мистецтва для мистецтва" і, як майстер ренесансу, вимагав тісного зв'язку мистецтва з життям. А одночасно це був рафінований мистець, ворог усякої провінційности й обмежености, і все, що виходило з-під його рук, мало подих глибокої нашої національної культури.

С. Гординський

Ю. Балко

***

Чом по темних по карпатських зворах
Вітер так тужливо трембітає
І гому так журяться смереки?

Бо загарбав полонини ворог,
Леґінів жене у край далекий,
Звідки повороту вже немає . . .

І горять у полонинах села,
І знущання люте терплять люди,
І реве налякана маржина . . .

Чи ще будеш ти коли весела,
Чи зідхнуть ще вільно твої груди,
Моя бідна ненe, Україно?

ЗРАДА

(Етюд)

Светко Міхаловіч стояв при вікні, обернений плечима до Джорджія, та, стиснувши губи, дивився замислено на вулицю.

— Так! — сказав по хвилині й замашисто сів знову на кріслі напроти свойого співрозмовника. — А як ти почуваєш себе, Джорджію?

Джорджій підвів погляд, що заблукано ходив по долівці, і на хвилину в цій малій кімнаті зустрілись дві пари допитливих очей: зелені, з відтінню твердої впертости, хитрі очі Светка Міхаловіча, який одним різким поглядом хотів збагнути заховану таємницю молодої душі, та мелянхолійні, глибоко-сині очі Джорджія, що шукав довірливости в командира.

За вікном вечір злизував з будинку напроти останні сонячні плями. В кутках кімнати западала зрадлива сутінь.

— Добре! — говорив спокійно й обережно Джорджій. — Дорога виснажує, але від Дубравника пощастило мені добути автомашину. Ці німаки — цікавий народ. З одного боку, з повною німецькою докладністю й пруською брутальністю перевіряють по залізничних станціях примітивних фунтових продавців масла, а з другого — запрошують в автомашину небезпечного революціонера з літературою.

— Цікаво в терені! — говорив далі Джорджій. — Деякі вояки навіть добре живуть. Розташувались також по хатах. Народ з нами. Може, й із страху, але годує нас. Хитрі ці наші дядьки. Ніколи не збагнеш, чого вони справді прагнуть. Вічно притакують, і ти мимоволі думаєш, що так само, як твоїм словам, притакують вони при зміні обставин і словам інших.

— Правильно! — піддержав розмову Светко Міхаловіч. — Це наслідок війни й постійних змін. Народ не хоче й не може щиро говорити. І це розумно.

— Війна нас зовсім перевиховала, — почав знову Джорджій. — Добре чи погано це, але ми стали зовсім інші. Наші хлопці — це зовсім нова категорія людей. Для них нема нічого, крім боротьби. Щоденна небезпека, безперервні бої — бої не віч-на-віч у прямому наступі, але боротьба з підступом, з ворогом, що чигає зненацька, — створили нову нашу людину: безпосередню, активну, тверду й брутальну. Дещо й разить нас, звиклих до хатніх вигод, ця бундючна постать твердого юнака в невідмінних чоботях і з автоматом, перекиненим через плечі . . .

— Ти, Джорджію, не хочеш зрозуміти, — перебив з легкою, скептичною усмішкою Светко Міхаловіч, — що ліс — це пристановище диких звірів, а не якийсь там сальон. Трудно вимагати від людей у лісі елегантних форм . . .

— Розумію і знаю це, але це не добре! Є різні люди. Мусите знати, що багато з них сидить у лісі з неробства. Зрозумійте, що не кожний приймає життя в землянці, як тверду неминучість. Є люди, що ховаються там не ради високих ідеалів боротьби, а для плюгавої розбещености.

— Ти, Джорджію, дуже гострий суддя сьогодні, — говорив Светко Міхаловіч. — Може, ти однобічно оцінюєш те, що бачив . . . Може, на твою думку, недобра в нас література?

— Саме так, — підхопив Джорджій, — недобра. Саме вона не задовольняє. Заклики й заклики, і ніякої глибшої думки. А вона мусить бути інша, не така, якою нас виховували. Втертими фразами, хоч і писаними з великої літери, не можна виростити свідомих борців. Треба давати щось таке, що зроджувало б свідоме геройство, а не безглузду жорстокість.

Перервав, скинув на Светка Міхаловіча очима, а в тих очах світилися і глибокий запит, і приязне довір'я.

Светко Міхаловіч дивився в блискучі очі Джорджія з деякою повздержливістю й мовчав. А Джорджій, бажаючи дорешти скинути із серця тягар, що каменем пригнічував, говорив далі:

— Саме вчора був я свідком однієї страти. Вперше в житті, але й ніколи цього не забуду. Наші вояки перехопили людину з „того боку". Я прийшов у ліс на галявину саме в момент страти. Він був уже босий, у самій сорочці, в штанях. Людина, може, сорока років, може, й менше, присадкувата, широколоба, з чорним заростом, як усі наші люди. Скінчив копати яму. Від часу до часу спирався на лопату, що її тримав у руках, і віддихав важко. Тоді підходив котрийсь із гурту та й гатив його прикладом у плечі:

— Ну, ти, бандитська мордо, відпочивати забажав!

Тоді той копав далі спокійно й мовчазно. Коли скінчив, звеліли йому сісти над ямою. Сів без слова. Дивився похмуро вниз. Старший розпочав суд. Почався допит. Підсудний не відповідав на питання.

— Чому не відповідаєш, мурло?

— Навіщо! Робіть своє діло!

— Не філософствуй, бандитська погане!

І знову удар у плечі полоненого, аж той із сунувся в яму. Встав, глянув лютим зором на свого суддю і знову спустив очі вниз.

— По що тебе сюди післано?

Мовчанка.

— Не розумієш людської мови, худобо?

І знов удари. Підсудний уперто мовчав. Старший прискочив до нього. Пістоль під бороду — і голова підсудного закинулась угору.

— Чому мовчиш, сволото?!

Підсудний повів каламутним поглядом довкруги, застогнав:

— Не мучте, люди, кінчайте!

— Гаразд! — гукнув старший. — Кінчаємо. Які в тебе бажання?

Полонений глянув на нього недовірливо і, простягнувши руку, вимовив благально:

— Закурити дайте, люди! Закурити!

Старший вийняв цигарницю, узяв цигарку і, піднісши її аж під самий ніс підсудного, спокійно поклав її між свої губи й закурив.

Десь далеко в лісі затарахкотіли постріли. Прибіг вістун і прошепотів щось на вухо старшому. Старший видав наказ, вояки підкинули свої рушниці й забахкали. Тіло полоненого зсунулось у яму.

. . . Джорджій устав. Виразно чекав відгуку на свою розповідь. Але Светко Міхаловіч нічого не сказав. Тоді Джорджій кивнув на прощання головою і пішов геть. Светко Міхаловіч довго дивився йому вслід . . .

А як уранці другого дня хотів особисто передати Джорджієві нове доручення, Джорджія ніде не було.

Тільки ж Светко Міхаловіч розумів, що сталося: Джорджій перекинувся до ворога.

Остап Тарнавський

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КНИГАР У КИЄВІ

(Мої зустрічі з В. П. Степаненком)

В тижневику „Свобода" та і в інших часописах подав я декілька коротких нарисів із своїх зустрічів з визначними людьми України. То були характеристики переважно наших письменників та мистців. Але в розбудові українського культурного життя не тільки вони брали участь. Поруч з ними працювали й інші, може, й не такі визначні, але й вони лишили по собі пам'ять, як будівничі нашого культурно-національного життя, хоч про це теперішні нащадки й мало вже знають. Особливо багато таких зустрічів мав я з нашими працівниками на полі розповсюдження друкованого слова серед широких народніх мас та з нашими меценатами. Кожний з цих людей поза всім мав і такі індивідуальні риси в своєму характері, які відбивались і на його громадській праці, а тому я й хочу подати бодай про головніших свої згадки.

Одною з таких постатей був і Василь Пилипович Степаненко, керівник книгарні „Київська Старина" в Києві.

Книгарня ця була спочатку власністю української „Старої Громади". Це було нелегальне українське товариство, яке відограло велику ролю в нашому національному відродженні. Воно заснувало й журнал „Кіевская Старина", що займався головно вивченням нашого минулого. В свій час до нього належали такі визначні українські діячі, як В. Антонович, В. Симиренко, М. Драгоманов, К. Михальчук, П. Житецький, В. Науменко і інші. Пізніше і журнал „Кіевская Старина", і книгарню перебрала так звана „Молода Громада", а потім і її нащадок — Товариство Українських Поступовців, або скорочено ТУП.

Довголітнім головою Товариства Українських Поступовців був Є. Х. Чикаленко, а тому й книгарня юридично існувала під його іменем та відповідальністю. Фактично ж книгарня належала організації ТУП, а провадив її незмінний Василь Пилипович Степаненко, близький приятель і кум Є. Х. Чикаленка.

Тоді це була єдина на всю Наддніпрянщину чисто українська книгарня, а містилася вона на Безаківській вулиці, ч. 8.

Приїхавши в 1907 році до Києва, з метою розбудови ширшої мережі українських книгарень взагалі в Україні, я й відвідав першою книгарню „Кіевск-ої Старини", а властиво В. П. Степаненка, щоб від нього одержати ширші інформації про книгарську справу взагалі.

Ці відвідини зробив я разом з моїм добрим знайомим, що тоді завідував редакцією „Літературно-Наукового Вісника" Іваном Миколаєвичем Джиджорою. Відвідали ми книгарню пообідньої пори, коли взагалі там могло бути менше покупців. І дійсно: зайшовши туди, ми не побачили жадного покупця. За правим прилавком, коло бюрка сидів якийсь чоловік, одягнений в гуцульський кожушок (киптарик) і щось хутко вираховував на рахівниці. За другим прилавком якийсь парубчак стояв на драбинці під самою стелею й нишпорив чогось на верхніх поличках, заставлених книгами.

Призвичаєний до того, що всюди в крамницях назустріч гостеві поспішають не тільки службовці, а й сам шеф підприємства, я був здивований, що тут не тільки ніхто не поспішив нам назустріч, а навіть і не глянув на нас. Молодик, що маячив під самою стелею, ще глибше встромив голову між полиці, а чоловік, що сидів коло бюрка, так зацокотів на рахівниці, ніби поспішав утекти від небажаних гостей. Навіть на обличчі його було видно, що він страшенно кудись поспішає.

Я часто мав справу з тим приладом, на якім працював тепер той чоловік, і знав, що під час рахування на нім (це був винахід московський) не слід переривати праці, а тому й сіпнув тихенько п. Джиджору, щоб він почекав, поки рахівник скінчить разпочату працю. Щодо того молодика, що витав десь поза земними сферами, то не знав, що й подумати. Мабуть, він, користуючись відсутністю покупців, робив якісь обрахунки книг і не хотів переривати праці. Мовляв, цим людям нема чого робити, а коли щось потребують, то й почекають. Тим більше, що поза єдиною на ввесь світ книгарнею, того, що їм потрібне, ніде не знайдуть.

Ми чекали досить таки довго, поки старший чоловік останній раз із завзяттям цокнув на рахівниці і з полегшеним — „Ху!" глянув на нас через окуляри.

Я боявся, чи не почне він знову вправлятись на своєму приладі і злегенька штовхнув п. Джиджору, мовляв, можна починати. Ми підійшли ближче і Джиджора, привітавшись із ним, як із старим знайомим, почав знайомити мене як свого земляка, що прибув до Києва й радо хотів би зазнайомитись з досвідченими людьми, а особливо з книгарями. Я простяг руку і назвав своє ім'я. У відповідь почув: — „Степаненко". То й був завідувач, чи то директор, книгарні Василь Пилипович. Не встаючи сам, він запросив нас взяти стільці й сідати ближче. Спочатку і це здалося мені трохи дивним, бож стільці стояли по його боці лави. Але скоро виявилось, з його слів, що він вже здавна має хворобу, що відняла йому ноги, паралізувала й примусила сидьма сидіти довгі роки. Ще щастя було в тому, що мешкання мав він у тому ж домі над книгарнею. Щоранку службовці зносили його з помешкання й садовили за прилавок, а вечором відносили знову на помешкання.

Під час розмови, я час від часу вдивлявся в його обличчя і бачив, що дійсно не легко йому зранку до вечора сидіти прикутим до того стільця. По тому, як час від часу кривилося його лице, видно було, що він терпить і великі болі. Навіть жаль брав, що таку немічну людину примушують працювати тут, замість того, щоб послати кудись на лікування. А хворів він на табес. Припустім навіть, що в книгарській справі був він людиною досконалою, що його тяжко замінити кимсь, алеж на час мертвого сезону можна б книгарню навіть на якийсь час замкнути. „Невжеж таки ця людина — такий унікум?" — думав я собі.

Та з першої ж розмови, а потім і пізніше, переконався, що Василь Пилипович був і справді унікумом.

Запросивши нас сідати, він звернувся до Джиджори:

— А ви, пане, й досі тут вештаєтесь?

Так неначе він уже давно наказав йому кудись зникнути, а той не слухає.

— А куди ж би я мав їхати, пане директоре? — відповів йому теж запитанням Джиджора.

— Ото вже не люблю, коли ви зі мною та й іншими „панькаєтесь!" У вас все „пане" та „пане", хоч би то й свинопас був. Немає, щоб по-людському звертатись! Ми ж, дякувати Богові, таки не безбатченки.

— Та прецінь же я й звертаюсь до вас по-людському, — відповів з ніяковістю Джиджора.

— Егеж, по-людському, а паном називаєте, хоч я вам уже не раз казав, як мене звуть на ймення й по-батькові, — зауважив він.

— Вибачте, Василю Пилиповичу, така вже в нас, галичан, звичка, — відповів, сміючись та розводячи руками, Джиджора.

— Егеж, звичка, кажете. Та й оте „прецінь" вживаєте ви непотрібно, коли в нас є слово „здасться".

Поведінка Василя Пилиповича здавалася мені трохи дивною, але це тільки тому, що я його зовсім не знав. Тільки пізніше переконався я, що його причіпливість просто таки вроджена, а сам він вважав її найкращою рисою свого характеру.

Не знаю, як довго продовжувався б той диспут, коли б не перервав його із своїх висот молодик, що стояв на драбині.

Він повідомив, що вже перелічив усе, що було на полиці і назвав якісь заголовки книг та їхнє число. Василь Пилипович старанно записав їх у свій нотатник.

— Оце користуємось тим, що немає покупців, та підраховуємо крамницю, бо „пан" напосівся, щоб до неділі було все підраховане. Гоніть, Іване, далі! — кинув він до молодика.

Іван пересунув трохи драбину й знову всунув голову між полиці, а ми повели розмову з Василем Пилиповичем. Я сказав йому, що приїхав зі Львова до редакції „ЛНВ" та, між іншим, хотів би трохи зайнятись й книжною справою. Розповів йому, що маємо у Львові досить багато різних видань, які хотіли б поширити тут, на Наддніпрянщині. Дуже просив його допомогти нам у цій справі своїм досвідом та книгарнею. Про наміри відкрити у Києві й свою книгарню я не говорив та й не був певним, чи пощастить це здійснити.

Хоч як хотів я довідатись більше про те, як іде справа розповсюдження книги в самій „Київській Старині", та Василь Пилипович говорив про це туманно, невиразно, і тяжко було щось довідатись. Він то нарікав на те, що має роботи „по зав'язку", що ніколи й угору глянути, то батькував суспільство, що не купує й не читає українських книжок, а займається „чорт-батька-зна-чим". Особливо щедрий був у нарікannях на молодь, що тільки ганяє по вулицях, „витрішки ловить та коло дівчат халявки мне" замість того, щоб прочитати добру книгу.

Щодо спровадження сюди книжок зі Львова, то Василь Пилипович висловив великі сумніви, щоб ті книги тут хтось купував, бо наші, мовляв, люди не звикли до галицької мови. Коли я зауважив, що літературна мова у нас виробляється одна та що бодай у виданнях „Видавничої Спілки" переважна більшість належить до наддніпрянських письменників, то він почав нарікати на галицький правопис, а особливо на відокремлення в дієсловах „ся" та непотрібного вживання „ї" з двома крапками.

Видно було, що людина ця і на граматиці, і на філології слабко розуміється, а говорить те, що від когось чула. Взагалі ж про все, чого тільки торкалась мова, говорив він з великим апльомбом.

Я все ж таки заявив йому, що до поширення львівських видань ми прикладемо якнайбільше зусиль і будемо спроваджувати сюди книги більшими партіями. Але видно було, що з Василем Пилиповичем навряд чи пощастить у розповсюдженні галицьких видань. Ясно було, що до галицьких видань він ставиться з нехіттю. Хоч у розмові, коли я сказав, що редакція „ЛНВ" буде старатись поширити книгу, він насторожився і почав викладати, які то труднощі можуть спіткати нас, коли ми самі візьмемось за цю справу. З його слів виходило, що тільки досвідчений вишколений книгар може за це діло братись. Безперечно, що саме себе таким він і вважав. Коли я заговорив про те, як іде справа у львівських книгарнях, а зокрема в книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка, де в той час стояв на чолі книгар-фахівець Бернард, особливо коли я почав хвалити тамошню поставу справи, то Василь Пилипович, регочучись, аж руками замахав.

— Поставити того вашого Бернарду сюди, то він знав би, де раки зимують. Тут треба знати, як вести справу, — закінчив він підкреслено. Слухаючи його, я хотів вірити, що справді людина ця має таки досвід і веде книгарню зразково. Я рішив частіше з ним бачитися і використати його знання та повчитися від нього книгарської справи. Ідучи з Джиджорою з книгарні додому, я про свої наміри сказав і йому. Але Джиджора у відповідь зареготався й висловив великі сумніви в тому, чи навчуся я чогось від Василя Пилиповича. При тому розповів він декілька епізодів із життя Василя Пилиповича, які кружляли в Києві й скидались більш на анекдоти, ніж на дійсність. Пізніш я таки частенько з ним зустрічався, пізнав його як людину й як книгаря. Ця постать ще й тепер яскраво вимальовується в моїй пам'яті.

Ю. Сірий

(Далі буде)

ПОМЕР БЕНЕДЕТТО КРОЧЕ

20 листопада 1952 р. помер італійський філософ, історик та письменник Бенедетто Кроче, доживши до 86 років життя. Він народився 1866 р. в родині багатого поміщика. Його предки займали високі становища в італійському громадянстві. Батьки Бенедетта згинули під час землетрусу, і він виховувався в свого дядька. 1886 р. Кроче купив собі віллу, в якій у сімнадцятому віці жив славний італійський філософ Джіовані Баттіста Віко, якого Кроче називав „найближчим йому з крови філософом".

Матеріяльна забезпеченість дозволила Кроче бути впродовж усього життя „приватним" ученим, він не хотів займати жадного професорського становища. Тільки 1910 року його іменували сенатором, а в роках 1920 - 1921 він був міністром освіти.

Часто називають Кроче геґельянцем, але він сам це заперечує і визнає себе продовжувачем автора славного твору „Сцієнца Нуова" — Дж. Б. Віко. Найпопулярніший серед широких кіл читачів твір Б. Кроче — це його „Естетика". Але „Естетика" — не тільки частина його філософської системи, що в ній спочатку була мова про естетику, пізніше про логіку, а вкінці про „філософію поведінки", чи економію та етику, яку він називав також „практичною філософією". Цю свою працю Б. Кроче почав друкувати 1902 р. Ще раніше, бо 1900 р. появилась його праця під заголовком „Історичний матеріялізм та політична економія Карла Маркса", а в тій праці Кроче писав, що те „капіталістичне суспільство, яке студіював Маркс, ніколи не існувало й не існує". Повне видання творів Б. Кроче з 1926 р. складається майже з 20 томів.

Кроче зближує філософію з історією. Головне завдання філософії, на думку Кроче, — викривати та формулювати методи історії. В обох цих науках він відкидає все те, що виходить поза досвід, і не займається жадними спекуляціями про те, що було напочатку та що буде наприкінці. Тому твори Кроче опинилися у ватиканському індексі заборонених книжок. Але Кроче — не матеріяліст. Він учив, що людський дух на першому щаблі свого розвитку проявляється в мистецтві, пізніше в логіці (абстрактній філософії), а вкінці в історії. Цією своєю наукою Кроче, справді, зближається до науки Гегеля, дарма що він сам від цього відпекується.

Читачам важко зрозуміти, як може Кроче говорити про „дух" і одночасно заперечувати існування того найвищого Духа, про якого навчав Христос. Але так воно було, і це слабке місце його філософії.

Президент Італії Люїджі Інауді вислав через спеціяльного уповноваженого вислови співжалю родині покійного. Те саме зробили й італійський сенат та палата послів, що крім того, ще й присвятили окремі засідання пам'яті колишнього члена сенату.

Кроче працював до останньої хвилини свого життя. Він помер під час розмови з проф. Віктором Каботом, директором Інституту історичних студій.

Л. Луців

ЯК ВОНИ ФАЛЬШУЮТЬ УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ

(л) Всі знають, як дуже поширена на західних українських землях коломийка. Тисячі записаних і видрукованих коломийок показують, що в цій пісенній формі наш нарід відгукувався на всі найменші порухи своєї душі. Знають це й теперішні окупанти України, московські большевики, і вони висилають своїх писак, щоб ті під виглядом записування „з уст народу" нових коломийок про „рай" під їхнім пануванням насправді самі вигадували такі „народні" коломийки. Але ті фальшують так незручно, що, як кажуть, аж пальці знати. В „Радянській Україні" з 28 жовтня ц. р. якийсь Іван Костін надрукував такі коломийки. Досить на них тільки поглянути, щоб зрозуміти, що ці його „твори" з народними коломийками не мають нічого спільного. Та й сам Костін відчуває, що щось тут не гаразд, і він пише, що ця „пісня закінчується, може, занадто діловитими словами для пісенного ладу", але потішає себе й читача тим, що вона „вичерпує питання". Ось ця пісня-коломийка, що її склав товариш Іван Костін.

Вже не може у нас бути
Безробіття, криза.
На Трумена, на Черчіля
Плюс уся Іза.

Український селянин не має потреби боятися Трумена й Черчіла, але тов. Костін мусить „вичерпувати питання", бо так йому кажуть робити ті, що їх він мусить хвалити. Ще гірша „коломийка" Костіна, яку зараз наведемо, бо в ній попсовано навіть розмір коломийкової пісні.

Хто не бачив Верховину,
Той не бачив ясен світ.
Завітай, товариш Сталін,
На колгоспний наш обід.

У справжній коломийці третій та четвертий рядки мають тільки по шість складів, але Костін цього не знає, і дав по сім складів у цих рядках. Автор кінчає свою статтю так: „Так співають Карпати, так сам народ власними устами говорить про себе, про свої перемоги, здобуті під прапором великої партії Леніна-Сталіна". Але насправді треба б закінчити писанину Івана Костіна такими словами:

„Московські окупанти наказують вихваляти себе навіть у фальшованих народніх піснях, намагаючись так скерувати стихійну народню творчість у бажаному напрямі".

Та ми знаємо, що в народній гущі стихійно виникають інші пісні, і в тих піснях відбиваються справжні настрої та почуття нашого народу, а передусім глибока ворожість до поневолювачів.

Еміль Золя

ЖАБИ

(Нарис)

На цей рік припало 50-річчя смерти великого французького письменника Еміля Золя (він помер 29 вересня 1902 року). У зв'язку з цим друкуємо в скороченні його нарис „Жаби", що його вперше колись переклав був по-українському І. Франко і що не втратив і досі своєї критичної актуальности. Крім того, з цього нарису видно, що письменникові іноді доводиться самому боронитися від ворожої або некомпетентної „критики". — Ред.

Коли мене відвідає молодий письменник, що починає пробувати свої сили (а вони часто приходять до мене, і я їх приймаю дуже радо), то я йому раджу передусім таке:

— Працюйте багато, регулярно, якщо можете, — щоранку і однакове число годин. Не будьте нетерпеливі і чекайте десять років на успіх та продаж ваших творів. А передусім забудьте про нас, забудьте про свої зразки.

Друга моя порада така:

— Чи ви маєте добрий шлунок? Такий солідний шлунок, що зміг би стравити всі дурниці, всі нахабні брехні, що їх будуть писати про ваші твори і про вас? Е, бачу, що ви стенулися, ваше обличчя спалахнуло рум'янцем... Ви ще дуже молодий і чутливий. Ваше сильне, природне почуття гидливости наробить вам ще не мало прикростей. В такому разі з'їдайте щоранку, як тільки встанете, натщесерце живу жабу! Їх продають на базарі, і ваша куховарка вам купуватиме їх. Вони дешеві — по три су, якщо купувати на тузінь. За декілька років ви матимете такий літературний шлунок, що зможе без найменшої гидливости перетравлювати найгірші продукти літературної критики.

Але, мій Боже, я не кажу, що цей спосіб дуже приємний, особливо спочатку! Але помаленьку звикнете, молодий друже. Добра жива жаба дуже зміцнить вас, якщо ви її здужаєте стравити, загартує, зробить відпірним на всяку гидоту й простацтво. Це наче запобіжне щеплення на ввесь день. Проковтнувши живу жабу, людина стає сильна, і її ніщо не виб'є з рівноваги.

... Я сам уже тридцять років, перш ніж сісти до писання, щоранку ковтаю жабу, проглянувши сім чи вісім газет, що чекають на моєму столі. Я кожного разу певний, що вона є в них. Швидко перебігаю очима шпальти, і тільки коли-не-коли її там немає. Як не в тій, так у тій газеті сидить собі та надимається така жаба — то як брутальна напасть, то як образлива брехня, то як ціла калюжа дурощів. І я ковтаю її з апетитом.

Річ зрозуміла, що й мені спочатку це не дуже смакувало. Але я, мабуть, маю спеціяльний хист щодо цього, бо швидко звик до них. Спершу я таки крутився та морщився, та по третім або четвертім тузені я вже був твердий, як скеля. А тепер, як я вже похилого віку, це йде як з маслом. Навіть мені було б негаразд, якби одного ранку не було для мене жаби. Їйбогу, я скидався б на ту бабуню, що їй не дали звичайного її снідання — кави з молоком або шоколяди. Якби я не одержав своєї жаби, я був би увесь день млявий, неспокійний, незадоволений, без найменшої відваги, словом, ні до чого не здатний.

Еге, ніхто не знає, скільки здорової сили додає мені жаба з того часу, як увійшла в щоденний порядок мого життя! Ніколи не пишеться мені так добре, як тоді, коли та жаба найгидша і найотруйливіша! Тоді все моє духове єство відчуває справжній поляск батога, щось шарпає його вперед, шпигає ззаду, щось пристрасно жене до письмового столу, розпалює в душі скажене бажання — бути геніяльним. Я жабі завдячую той вогонь, що горить у найкращих моїх сторінках.

А втім, я заживаю не тільки ті жаби, що їх приносять газети мені вранці, я заживаю їх більше, о, далеко більше! Уже понад двадцять років мій видавець, мій добрий старий приятель Шарпантьє, що два або три тижні надсилає жмут статтей про мої книжки. Він пересилає їх в одній агенції для своєї книгарні і розсилає авторам. Таким робом, окрім статтей у щоденних газетах, я одержую майже все, що пишуть про мене. І це вже не поодинокі жаби, це вже ціла багнюка, ціла копиця жаб, що ворушиться огидливою масою. Я не можу без зворушення подумати про ці пакети доброго Шарпантьє! Вони були для мене справжнім бенкетом у моєму житті, найздоровішою гімнастикою мого духа. Через них я здобув собі найвищі принципи мудрости, призвичаївся терпіти, виробив відвагу, розпалився любов'ю до правди й справедливости. Одна тільки в них не заслуга, а провина: вони зробили мене гордим. Бож важко й уявити собі, скільки в них брутальности, ненависти, несправедливости, помилок, а особливо бездонної дурости!..

... Можна б написати цікаву працю про ту страшну купу статтей, що їх преса публікує про деяких письменників. Я тут не маю на увазі писаних сумлінно, з любов'ю й пошаною до літератури студій, що, на жаль, рідко трапляються. Говорю про ту низьку завидющу злобу, що її викликає успіх письменника, особливо грошовий. Може, колись я спробую розібратись докладніше в тих водоспадах бруду, що ллються на письменників, які вибиваються на поверхню. Але цим разом хочу спинитися на трьох основних видах цих статтей.

Ось передо мною д у р н а стаття. За неї можна найшвидше авторові вибачити. Пише її звичайно або молоденький початківець, або старий баламут, що вже зійшов на дитячий розум. „Критик" цього типу нічого не відчув, нічого не зрозумів, читаючи ту книжку, про яку пише. Він не розуміє авторових замірів, обвинувачує в злочинах, що їх письменник не зробив, і накидає йому якусь власну, вигадану гидоту. Але яка ж шкідлива ця гидота! Як вона легко веде до виникнення безглуздих леґенд про письменника! Я міг би навести двадцять таких прикладів на доказ того, як один дурень може опоганити добру книжку, затримати її, поки правда вийде на денне світло. На пам'яті мені стають слова І. Тена, сказані мені, коли я приніс йому з доручення фірми Гаїета статті, написані про його книжку „Історія англійської літератури". На нього нападали люто, кидалися на нього з безмежною ненавистю. Про одну з таких статтей Тен сказав: „Це стаття якогось кюре". В його розумінні це була стаття доброї людини, але вузькоглядної, засліпленої, такої, що нічогісінько не розуміє з того, про що пише. Проста, звичайна жаба.

А ось друга стаття — о т р у є н а. Для писання таких статтей треба мати якийсь хист, а також якісь знання. Тут треба вставити в статтю все, що може письменника отруїти, ранити, взагалі пошкодити. Для цього треба викопати слова, що їх колись письменник сказав і потім забув, узяти з тексту уривки і надати їм злочинного значення... Автори цих статтей видають із себе злобу, так природно, як сосна — живицю. Яка сила лютости мусить кипіти в їхніх жилах, як важко мусить пригноблювати почуття власного безсилля, коли вони так плюють на кожен твір! Маємо тут бридкі й чорні душі, що, відчуваючи нікчемність власних творів, відтяжують себе тим, що паплюжать твори інших. Стаття такої людини — це, як на мій смак, найкраща жаба, бо вона вкрита плямами заздрости, набрякла отрутою ненависти. Коли письменникові пощастить проковтнути таку жабу, тоді він загартований на цілі місяці, може опертися будь-якій зневазі.

Нарешті маємо б о ж е в і л ь н у статтю. Це стаття сектанта. Ах, яка ж це біда, отака нетерпність, пристрасть, що затуманює людину, вбиває всяку правду й справедливість! Ви її знаєте, правда ж? Але вона виступає начебто в ім'я правди й справедливости! Тільки ж її справжня суть — брехня, денунціяція! Вона засуджує людей без ніякого доказу, подає вигадку за факт, або й сама вигадує, чіпляється до дітей, жінки без милосердя, без найменшої розсудности, з якою люди прощають людські помилки, від яких не вільний ніхто. Але чого варті їхні власні писання, це можуть зрозуміти років через десять після їхньої смерти ті, що спробують поворухнути ці баюри лайок, наклепів, харкотиння, виплюнутого в нападі божевілля. Ах, ці огидні, зеленаві, гладкі жаби смакують мені так, як амброзія, що має передсмак безсмертя!

Проте я таки дивуюся цим „критикам", цим невтомним продуцентам жаб. Навіщо вони це роблять? Щоб пошкодити немилим письменникам? Алеж це безглуздий розрахунок! Цим вони не шкодять, а допомагають письменникам! Невже вони не усвідомлюють ту безпечну правду, що письменник, що на нього нападають, стає великим? Найбільші письменники ті, що на них найбільше нападають, і тільки тоді письменник занепадає, коли на нього не нападають. Дуже певний доказ: на мене нападають — виходить, я сильний. Справжня літературна смерть починається тоді, коли люди мовчать про книжку й про письменника.

... Отже лийся на мене, добродійна жаб'яча зливо! Додавай мені відваги дивитися людям прямо в вічі і не впадати в розпач! Хай щоранку буде в мене на столі звична жаба, що допомагає мені перетравлювати наші дикі літературні звичаї! Бо відчуваю: коли одного дня я не матиму в себе на столі такої жаби, то це буде знак, що наблизився мій кінець, що написана моя остання добра сторінка.

ЗНАЙДЕНО НОВУ ПІРАМІДУ

В Саккварі, на межі єгипетської Західньої Пустелі, знайдено нову (а властиво — стару) піраміду. Сакквара лежить у віддалі 50 миль від Каїро. Піраміда стоїть недалеко від піраміди Зосера, яку вважають найстарішою людською будовою з каменю. Обидві піраміди належить до так званого східцевого типу, що складається з багатьох щораз менших поверхів, покладених один на один. Вік знайденої піраміди обчислюють на 4,700 років.

Знахідку зроблено під час пробних розкопів. Тоді відкрито велику терасу завдовжки 600 ярдів і 180 завширшки, оточену муром, що в одному місці був добре збережений. Три поверхи піраміди знайдено підчас копання в самому центрі тераси, але велика спека спинила тоді дальші розкопи, і годі було докопатися до ділости будови та обміряти її. Дальші розкопи мають бути скеровані на виявлення погребної кімнати, яку звичайно заховувано в таємному місці будови, щоб її не розбили і не пограбували. Звичайно такі погребні кімнати мають перед собою по кілька дверей з написами, які перестерігають перед входом під загрозою прокляття і всіх можливих нещасть.

Майже всі відомі піраміди були колись пограбовані. Археологи, які знайшли гробницю Тутенхамена, застали порушені на дверях печаті і порозкидані речі. Велику шкоду архітектурі пірамід та інших старих будов спричинили будівничі в пізніших часах, для яких такі піраміди стали справжніми каменоломнями. Припускають, що так зникли десятки пірамід. Цікаво тут відзначити, що після загибелі єгипетського світу фараонів, забулося й призначення пірамід. Дехто думав, що піраміди були збіжжевими шпихлірами біблійного Йосифа, а інші, — що це будови часів потопу. Навіть такий славний римський автор, як Пліній, уважав піраміди тільки примхою багатих фараонів.

Хв. Ч.

РАДІО

Я сьогодні прокляв Марконі
І приладдя його страшне.
Зойки радіо в дикому гоні
Намагаються вбити мене.

Над містами, садами, полями
П'яних ритмів невпинний шал.
І реклями, реклями, реклями
Безустанно летять учвал.

Передача з футбольного поля!
Сенсаційний скажений бокс!
І вдираються в мозок до болю
Остогидливі танґо і фокс.

Хоч вночі, хоч в годину пізню,
Замовчіть бо! Заткніться! Ша!
Я послухати хочу пісню,
Що співає моя душа.

Євген Онацький

РОЗМОВА ПРО ВИЩИЙ СВІТ

В неглибокій воді, коло самого берега, плавала риба-камбула, що її часто й площанкою звуть, бо тіло її таке вузьке, ніби сплющене, що й триматися воно прямо не може, а все на один бік лягає... Тому в неї й око тільки одне, і вона ним усе вгору дивиться.

Бо й чого було б їй униз дивитися?

Там же дно! Там твань, болото, всякі покидьки.

А наша камбула романтичну душу має, — хочеться їй чогось вищого, чистого, прозорого.

Тим то вона все вгору дивиться, де понад водою щось таке чисте й прозоре простелеться, щось у високості так гарно блакитніє...

Хотілося б камбулі пізнати той другий світ, що над водою. Багато дечого доводилося їй уже про нього чувати, але то все таке якесь неясне, неймовірне, незрозуміле, таке на все тутешнє неподібне...

Не раз доводилося камбулі чувати й глузливі дотепи всіляких риб'ячих скептиків та реалістів, що просто таки заперечують той другий світ... Правда, не могли вони заперечити сонця, тієї вогняної кулі, що не знати чому й для чого іде щодня понад водою, коли й так по всіх усюдах світло й тепло. Не могли заперечити вони й місяця, що хоч не так часто, як сонце, і ніколи з ним одночасно, але теж ходить понад водою, і те поді ніби сріблиться, і буває так тихо й затишно, але ніколи так тепло, як коли ходить сонце.

І не могли вони заперечити появи на воді різних незрозумілих речей, одних істівних, інших зовсім неістівних, що звідкись на воді з'являються, іноді самі, ніби живі, рухаються, а частіше просто на дно поринають і залишаються там, мов ті привиди незнаного, незрозумілого світу.

Так, були, безумовно, речі, яких, з погляду підводного світу, не можна було ані заперечити, ані зрозуміти, але — чи варто було над тим думати? Чи варто було ламати собі голову тим, чи є там десь ще якийсь вищий, інший світ, коли тут кожної хвилини треба думати про боротьбу за існування, про невідкладні потреби щоденного життя, такого важкого й небезпечного?

Проте, камбула не дурно мала одне око, звернене вгору, — її цікавили проблеми другого світу.

І от раз, коли вона плавала в неглибокій воді, коло самого берега, якась швидка тінь блискавкою пролетіла над нею, мало її не торкнувши.

Камбулі здавалося, що то була якась дивна летюча риба, якої вона ще ніколи не бачила, — тіло її було вкрите якоюсь чудернацькою лускою, а з боків камбула помітила довгі вузькі пірця-плавники.

Але то була ластівка, що, погнавшись за комашкою, почала шугати над самою водою.

— Хто ти? — спитала здивована й напівзлякана камбула. — Які в тебе дивні плавники, і як ти ними швидко плаваєш!..

— Я не плаваю, — гордовито відповіла ластівка, — я літаю! Може бути, ти цього не зрозумієш, але я ніколи не плаваю, а тільки літаю понад водою, в повітрі, де ти не можеш жити.

— Дивна річ! — сказала задумливо камбула. — Я вже чула про ваше існування, але мені було неможливо в вас повірити. Дехто з наших, кажуть, також може літати, але тільки на коротку віддаль. Вони ж оце й оповідають, що за той короткий час, що вони перебували над водою, вони встигали помічати якісь дивні, незнані їм істоти, що дуже швидко рухалися і, не знати де, зникали. Але ми їм не вірили. Вони нам також оповідали, що, завдяки своєму короткому летові, вони мали можливість зазирнути в будучність і віщувати бурю, що збиває море в хвилі. Але ми їм і в цьому не дуже ймемо віри, бо вони дуже вже часто помиляються...

Ластівка зауважила:

— Як ви ще мало знаєте про наш чудесний світ!

— А ви, — запитала камбула, ви, в вашій безмежній свободі рухів, мабуть, знаєте все? Пануєте, мабуть, над усім, що під вами?

— О, ні, —відповіла ластівка. — Це правда, ми знаємо далеко більше від вас, бо наш світ більший і багатший від вашого. Але ж багато речей залишається й нам незнаними й незрозумілими не тільки в вашому світі, для нас неприступному, що ми його можемо тільки згори споглядати, але й в самому нашому світі... Тут так багато всяких дивних, чудесних речей... Тут так багато всього трапляється, що схопити того всього ми не можемо. Це — більше за нас. Але ти цього, певно, не розумієш. Хіба ти можеш зрозуміти, яка в нас краса? Хіба ти можеш зрозуміти, як пахтять квіти весною, і які гарні дерева під осінь, коли за них сідає сонце, або коли їх вкриває блискучий сніг?..

— У нас теж єсть свої квіти, і дерева,, і гори, — образилася камбула. — І, як добре подумати, мабуть, не гірші вони від ваших...

— Так, правда... у вас теж єсть своя краса. Але, повір мені, вона така відмінна від нашої! Ти не знаєш, яку красу всьому може надати світло — яскраве соняшне світло, що про нього ти можеш ледве-ледве мати легеньке уявлення там, під водою... А потім — тут ще є люди... це — такі дивні, незрозумілі істоти, що в нашому світі творять якийсь ще дивовижніший світ... міняють його зовнішній вигляд, керуються зовсім не нашими почуттями, зовсім не нашим розумом... Вони будують собі величезні прегарні житла, і під дахами тих жител та церков ми, ластівки, найчастіше й ліпимо собі наші кубелечка... Там затишно й спокійно.

— Церков, кажеш ти? А що ж то таке, ті церкви?

— От бачиш! Ти запитала мене про річ, мені самій незрозумілу. Це — така велична, гарна будова, як найкраще людське житло, але в тому житлі ніхто не живе, а тільки час від часу до нього сходиться багато людей, щось там співають, щось грають, про щось дуже урочисто розмовляють і урочисто рухаються... Чула я, ніби та церква має бути образом якось іншого, ще вищого світу, про який я нічого не знаю...

— Ти говориш дуже неясно й заплутано, — незадоволено сказала камбула. — Я тебе зовсім не розумію... Що то за вищий світ над вищим світом?! Коли б я почала переповідати своїм подругам, вони б мене висміяли. Та я й сама не можу собі цього уявити. Це все якесь таке неподібне до нашого... таке якесь дивне... І ті люди... не знаю, що то таке! Ти кажеш мені про красу твого світу, про привабну красу того соняшного світла і тих якихось людських жител та незрозумілих церков, а мені тільки страшно робиться, коли я подумаю, що всі ті, хто з нашого світу, якоюсь незрозумілою силою попадали в ваш світ, ніколи вже назад не верталися... Там є щось нам страшне і незрозуміле... Ні, краще, дійсно, над цим не думати!

Камбула махнула хвостом і пірнула глибоко в воду.

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ О. ОЛЕСЯ

**Цвірінькали горобці
На дядьковім курінці:
Все цвірінь та цвірінь,
От так дядьковий курінь!**

**На курені гнилий дах —
Як решето, у дірках,
Стіни — лишенько одно,
Хоч спускайся, кум, на дно...**

**А горобчики: цвірінь,
Ай та й дядьковий курінь!
І залізо, і бетон,
Електрика, телефон!**

**Сидить дядько в курінці,
Віє вітер в гаманці,
Просить їстоньки живіт,
Лізуть пальці із чобіт.**

**Сидить дядько, як та тінь,
Подивиться на курінь
Та згадає про бетон,
Про радіо, телефон, —**

**Плюне набік. Де вже там?!
Треба кланятись панам,
Може, позику дадуть,
Лихо набік одведуть.**

**А горобчики: цвірінь,
Ай та й дядьковий курінь!
Електрика, туалет,
Телефон до плянет.**

**Сидить дядько на землі,
Оре зморшки на чолі:
Суне здалеку зима...
Електрики... дрів нема...**

**Цвірінькали горобці
На дядьковім курінці,
Сподівались, що шпонця
Дасть їм дядько з гаманця.**

Ігор Кагуровський

***

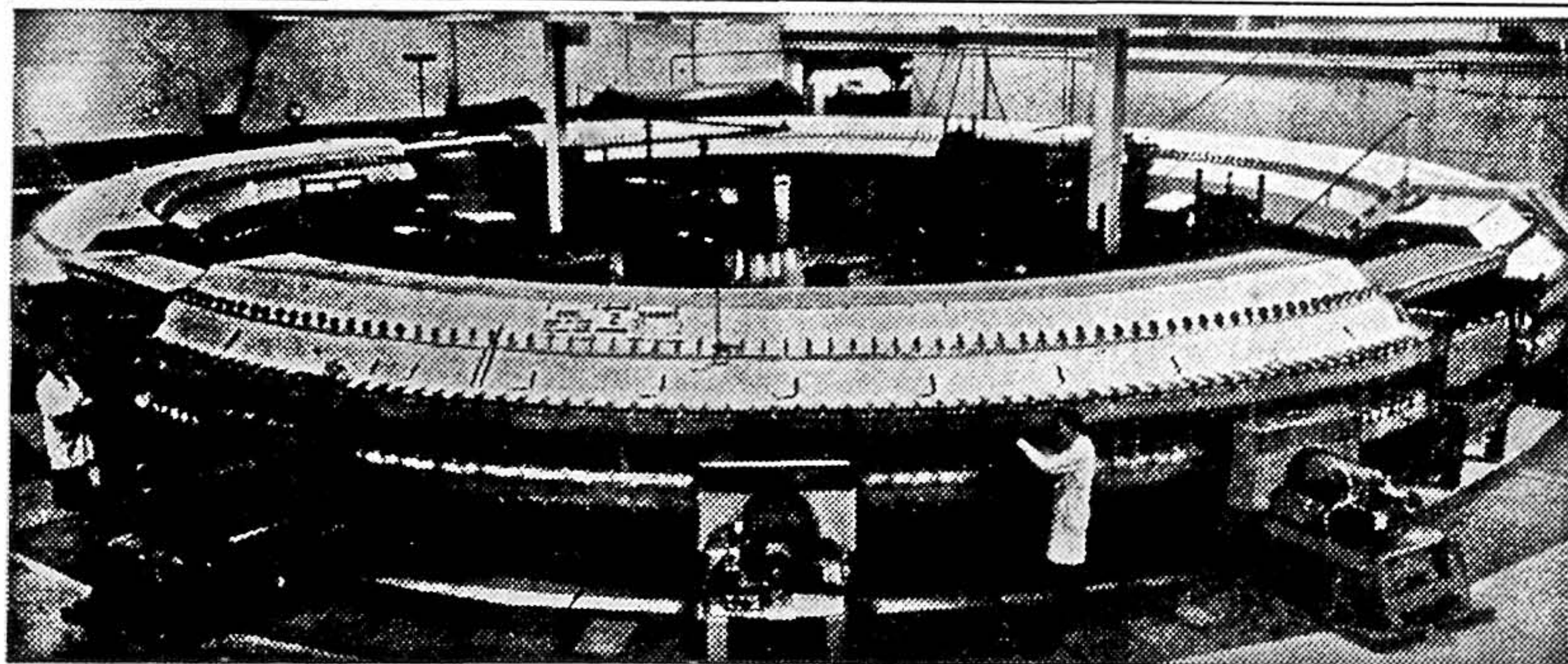
*В повітрі — пахощі вина,
Повітря легке, тепле, п'яне.
Це розпускаються платани,
В зеленій сукні йде весна[1]).*

*І, наче місяць з-поза хмар,
І таємниче, і ласкаво,
Завжди усміхнений лукаво
Крізь листя дивиться ліхтар.*

*Та хоч пильнує він — дарма:
За брамою, де тінь горніша,
То бризне сміх, то знову тиша,
Немов нікого там нема.*

*Життя! Життя буяє скрізь.
І навіть дереву сухому
Сьогодні сниться, що на ньому
Галузки мертві розвились.*

1) Віршa написано в Південній Америці, де тепер весна.

Найпотужніший мільярдвольтовий розбивач атома.

Іван Ґаденко

ЧИ ВИ ПОГОЛИЛИ ІНДИКА?

(Гумореска з нагоди „Дня подяки")

А все таки мені тут краще, як іншим новакам, бо я ще вдома приготувався до Америки.

Коли, бувало, радянська влада починала поглядати на мене ласим оком, неначе прикидаючи, чи буде з мене користь у далеких таборах, я хутенько переїжджав до іншої якоїсь области, або й зовсім виїжджав за межі України та й мандрував по всьому Кавказу. А щоб і там не наступали мені на п'яти, я перелицьовувався, тобто міняв свої фахи, як циган коні.

Моя дружина, спасибі їй, також не відставала. Не встиг я влаштуватися в дитячому будинку, як і вона вже стала там за виховательку. Я в школі вчителюю — уже й вона вчителька. Я кинувся в артисти — уже й вона в артистках. Я примостився до письменників — уже й вона, не гаючи часу, мої рукописи передруковує, вичитує, дає поради ще й критику наводить. Я вчуся на бандуру грати — вона й собі не відстає. Так виграває, що аж любо.

І по світах ми з нею вешталися разом, і на естраді дуетом виступали, і рибу на харчі дуетом половляли, і дерева, щоб не померзнути, дуетом корчували, і до Америки тим самим дуетом пришкутильгали.

Така вже ніжна, нерозлучна пара! Навіть сваримось дуетом!

Ну, звісно, коли жінка зайнята нарівні з чоловіком, то вже ніяково на неї покладати і всю хатню справу. Тож, я і вивчився потроху — прибирати, замітати, куховарити, посуд мити. Точнісінько, як Айзенгавер на дозвіллі. Зразковий чоловік!

Тепер же уявіть собі якогось педагога чи бухгальтера, що крім книжок та зшитків нічого в житті й не бачив. У нього всякі хатні справи, навіть вареники та борщ, належали до юрисдикції дружини. А ця його дружина тепер уже американка. Вона працює вже на фабриці, і їй тепер не до вареників.

Вона відвідує вже навіть інститут (жіночої краси), а вдома — манікюр і педикюр, а там — кіно, театр, Авраменкова школа танців, крамниці, пляжі, парки... Широкий світ! Америка!

Такому педагогові або бухгальтерові тепер уже здасться, що він не тільки переїхав на інший материк, а ще до того й вийшов заміж за... свою дружину. На рідну тещу він починає вже дивитися як на свекруху, а сам себе вважає за невістку.

Я прошу дорогого читача не гніватись, що передмова була довга. Зате оповідання буде коротеньке! Вже починаю...

*

У середу, було це перед „Днем подяки" (ви, мабуть, теж його святкуєте), задзеленчав у мене телефон. Та я вже маю досвід: затаївся, мовчу.

Минуло дві хвилини — знов дзеленчить!.. Мовчу й не дихаю. Сам думаю собі: — „Напевно, будуть кликати кудись на збори або за членські вкладки дорікатимуть. Ото ще нам морока з телефоном"!..

Коли як не задзвонив знов, утретє, — аж я не витримав.

— А хто це там? — питаю обережненько.

А з слухавки обзивається якийсь глухий, трагічний голос:

— Чи ви поголили індика?

— Як? Що ви кажете?

— Я питаю: чи ви поголили індика?

— Та що це ви? Бог з вами!.. Хто це говорить?

Але нас, мабуть, розлучили, бо телефон замовк. Ой, шкода! Так і не встиг дізнатись, хто говорив зі мною! А хтось цікавий був. Скільки живу — не чув такого... „чи ви поголили індика?" Гм!.. Чудасія!

Хотів би я знати, що саме він думав, коли таке питав! Ото, мабуть, розуму має... Півтора людського!

Не встиг я ще й подумати як слід, аж дзвонить хтось коло дверей. Заходить Гнат Кіндратович, колишній математик. Якщо ви не знайомі, то я рекомендую познайомитись негайно.

Оце вам педагог, так педагог! Уроджений!.. Навіть за німців у Харкові він не шевцював і не „ходив" у село по хліб. Навіть в опері він не співав тоді, а тільки викладав десь в інституті математику... В німецьких таборах — хоч би тобі самогонку гнав або тютюном торгував, — нічого путнього так і не навчився. Знов математику в гімназії десь викладав. Отож він і в Америці ходить математиком.

Так от, заходить Гнат Кіндратович до мене. Всі рухи стримані, високий сам, поважний, а голова — як у Сократа. Очі замислені, заглиблені в собі, неначе він повторює напам'ять усю таблицю логаритмів.

— Добридень! Чи це не ви дзвонили? — питаю я його, бо знаю, що він не дуже балакучий.

— Дзвонив... Хочу спитати, чи ви... голили індика?

— Якого?

— Та традиційного. На „День подяки".

— А нащо голити? Його ж голеного продають, скубаного?

— І в мене скубаний... Жінка поїхала до інституту, по красу, і попрохала, щоб індика... Кажу: — „Не вмію!" А вона: — „Що? Ти ніколи не їв індика?" Сіла на авто й поїхала. Сама й керує.

Мені аж дух перехопило, а Гнат Кіндратович задумався й мовчить.

— Ну, прошу далі! Та сідайте ви, будь ласка! Ось цигарки, ось запальничка. Закурюйте й розказуйте!

— Дякую... Так ви ще не голили? А я прийшов вас попередити, бо тут скубуть не дуже чисто.

— Та розкажіть же, Гнате Кіндратовичу, усе ладком! Благаю вас!

— Я ж і розказую... Пекти я побоявся. Або не всмажиш, або підгорить. Краще, думаю, зварю!.. Коли вкипів, я вийняв і поклав на стіл. Хай, думаю, прохолоне... Та якось придивився — пух. І ніби волосинки стирчать...

— Ну, далі що? Кажіть, мій любий, не мучте! А то помру і не діждусь кінця... Признайтесь: поголили?

— Ви вгадали... Тепер боюся жінки.

— Чому?

Гнат Кіндратович усміхнувся.

— Вона не любить, коли щонебудь милом відгониться.

— А хіба ви намилювали?!

— Ви вгадали... А тепер боюся, що вона догадається... Хотів вас попередити.

— Про що?

— Щоб не намилювали... Індика й так можна поголити, без мила.

Ця південнокорейська дівчина промовляє через радіо з літака до ворожих вояків. Вона інформує північних корейців та китайців про те, як вони могли б швидко повернутися до своїх родин. Але тут ми її бачимо, як вона виконує чисто жіночу працю, малюючи свої уста.

З НАРОДНЬОЇ ТВОРЧОСТИ ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ

Недавно мав я нагоду переглянути багатющий архів українського діяча Івана Світа, відомого знавця українських справ на Далекому Сході Азії. Його архівні збірки складаються з рукописних і друкованих матеріялів. Вони торкаються переважно проблем Зеленої України з географічного й історичного боку. Поміж друками є комплекти українських часописів, що виходили від 1917 р. до 1944 р. в Зеленій Україні, Манджурії та Китаї. Мою особливу увагу звернув часопис „Щире Слово", що виходило у Володивостоці від 1919 р., спочатку як щоденник, а потім як тижневик. Крім урядово-офіційних, загальноінформаційних та публіцистичних матеріялів, „Щире Слово" містило також матеріяли з культурного зеленоукраїнського життя.

Так, наприклад, у ч. 24, „Щирого Слова", з 11 червня 1919 р., уміщено віршований твір селянина Івана Дахна під заголовком „Переселення на схід сонця". Вважаємо потрібним передрукувати його, як причинок для історії письменства Зеленої України. Передруковуємо й примітки редакції „Щирого Слова".

„Може, шан. читачам ці вірші здадуться не зовсім обробленими і далеко не відповідаючими сучасним вимогам віршової техніки, але редакція повідомляє, що ці вірші надіслані звичайним малописьменним тутешнім селянином, і, вважаючи на денаціоналізацію тутешнього селянства, звертає увагу всіх громадян українських, які, може, іноді впадають у розпуку, що от — дивіться: от селянин, одірваний від України, одірваний від міської української громадської роботи, якого щоденно денаціоналізують, калічать „добродії" культуртреґери і агітатори, от він почув, що є змога вилити свої думки і жалі, і він надсилає свої думки, він думає і пише по-українському, пише віршами! Живий Бог нашого народу!

Тому, що вірш був дуже необроблений і було багато помилок, редакція узяла на себе сміливість де в чому виправити твір, за що прохає у автора вибачення.

Прощай ненько, Україно,
Люди, села й города,
Вся рідня і всі знайомі,
Відціля жене біда.

В Уссурійський край поїдем;
В приамурських областях,
Будем щастя там шукати
Побуваємо в гостях...

З скарбом, жінками і дітьми
Ми на пароплав грузились,
Як рушали із Одеси
Тричі всі перехристились...

Гей, далека та дорога —
Вісімнадцять тисяч верств,
Мимоволі кличеш Бога, —
Скрізь сердите море й смерть.

Понад всі моря-кіяни
Те „Червоне" узяло:
Наших діточок багато
Через хворість унесло.

Нас гойдав і вихор дужий,
І знущався копитан,
Всім про нас було байдуже —
Українець — хам, не пан.

Не поснідали акули
Тілом нашим. Ну, нехай...
Але, от і незабаром
Беріг видно, — це наш Край!

От дістались ми нарешті
В край, де нам судилось жить
Й працьовать. Та наші плечі
Від роботи не біжать.

Кожен в руки взяв дитину
І на свій „шматок" приніс,
Й посадив в траві високій...
А навкруг великий ліс!

Як з відра, дощ з неба ллється,
Повсяк час і вдень і вночі,
Мошка із дзизчанням в'ється
Засліплює усім очі.

Круг пустеля панувала,
Ліс та гори, та луги,
Досі ця трава не знала
Тої людської ноги.

Взявся хлібороб за землю,
Пущу нищив, сіяв хліб,
Овес, жито і пшеницю,
Все робив, що тільки міг.

Вже і колос підіймався ...
Але хижі птиці враз
Налетіли і склювали,
Розоривши знову нас!

Ходять діти, голодують,
Обідрані, мов старці.
Як ти всіх їх нагодуєш
І зведеш усі кінці?

Гей, як важко тут жилося,
Надривали люди пуп,
І не раз — над тим колоссям
Чоловічий падав труп.

Подолали! Будем жити,
Гуртом правди всі шукать,
Як наста небесне світло
На Україну поглядать.

Село Тихонівка, травня 20-го 1919-го року.

Просьба до п. Редактора надрукувати оцю щиру правду, виправити помилки, бо ми, хлібороби, письма мало знаєм, рідної мови забуваєм. Живемо тут 20 років. Прочитавши вашу газету, не один заплакав чоловік, почувши, що то рідне, що то своє, що то близьке ...

Подав **Лев Биковський**

ШУКАЮТЬ ЛІКІВ НА ПІСТРЯК

Досліди над лікуванням пістряка (рака) в ЗДА поставлені на таку велику міру, що вони перевищують усі інші країни світу, зібрані разом.

Нещодавно секретар Американського Т-ва для лікування пістряка заявив, що хоч досліди не дали ще якогось певного ліку, та проте „зроблено величезний ступінь уперед". деякі відміни пістряка у тварин уже лікують у лабораторіях при допомозі ліків — це досяг, про який годі було й мріяти ще кілька років тому.

З найважливіших успішних дослідів варто відзначити такі: вдалося пересадити ембріональні залози в тварин. Якщо цей експеримент удасться і в людей, це може допомогти в лікуванні ненормальних гормонових станів. Ліки, що називаються „діямідина", лікують деякі фатальні типи наростів. Її випробувано на пістряках з позитивним наслідком. Винайдення методи, що дозволяє аналізувати хемічно рід і скількість гормонів у крові, дає можливості відкрити деякі хвороби, спричинені гормонами.

Досліди над вірусами дали нові методи в лікуванні вірусових хвороб. Хоч немає доказу, що пістряк викликають віруси, але досліди кинули нове світло на нормальні і пістрякові клітини. Покищо все це ще в стадії дослідів і єдиними ліками й досі залишається операція та радіяція, ефективні тільки в ранніх стадіях пістряка. Зате далеко пішло вперед знеболювання, що впливає добре на самопочуття хворих. Дуже цікаве також окреме повідомлення згаданого товариства про те, що „немає майже зовсім доказу на те, що схильність до пістряка в людини може бути вспадкована". Дослідники сподіваються, що незабаром пощастить знайти хемічні складники, які лікуватимуть пістряк. В цьому напрямку зроблено вже більше, ніж на будь-якому іншому полі дослідів.

З СУСПІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ

У Нью-Йорку запроєктовано застосувати практичні гігієнічні заходи щодо 500 родин, разом коло 1500 осіб. Проєкт цей здійснює Коледж Лікарів і Хірургів Колумбійського університету та Товариство суспільної служби. У ці заходи входять модерні методи клінічної медицини, соціології, психології, психіятрії, харчування й виховання. Це дуже цікава спроба, бо сучасна медицина, крім лікування, намагається ще й запобігати недугам.

НОВІ ВИДАННЯ

Микола Шпак. Вибрані поезії. З портретом автора. Держлітвидав України. Київ, 1950 р. Передмову написав О. Гуреїв. Стр. 212. Ціна 6 крб. 70 коп.

Гуркотіли фронти другої світової війни. Большевицькі орди, здавалося, безповоротно котилися на схід ... Влітку 1942 року один донощик повідомив „ґестапо", що в Києві перебуває український (совєтський) поет Микола Шпак. Гітлерівці його негайно заарештували. З чорних катівень ґестапо М. Шпак, як відомо, не повернувся ...

Миколу Шпака я знав як поета і як людину. Це був справді письменник-патріот, хоч і заплутався в большевицьких тенетах. Народився він 1909 року в сім'ї селянина-садівника в селі Липках на Житомирщині. Вчився в сільськогосподарському та педагогічному інститутах. Працював деякий час у Харкові, Запоріжжі і в Києві. Твори М. Шпака почали появлятися в пресі ще з 1928 року. Друком вийшли такі його збірки поезій: „Наркому рапорт" (1933 р.), „Жита красуються" (1941 р.) та інші. Також має він багато перекладів з поезій Я. Купали, М. Гарцмана, К. Хетагурова, М. Некрасова.

Минуло 10 років. Відгриміли фронти. Вже, мабуть, і кості Миколи Шпака перетліли в землі ... А на моїм столі в американській Філадельфії лежать його „Вибрані поезії". Поезії здебільшого щирі, глибокоемоційні, образні й близькі до народньої пісні:

Доньку на руки,
Сина за руку,
Та й підеш, сестро,
Гулять на луку.
Та й підеш, Катре,
Вдаль берегами,
Де розквітає
День над ланами ...

Як син села, чорнозему, Микола Шпак у своїй творчості дуже захоплювався пейзажними та ліричними поезіями: він ніби розмовляв з природою, ніби слухав музику Дніпрового краю. Пейзажі в творах Шпака — живі, соняшні, не надумані, не виконані звичайним ремісником-літератором ... В них бо живе наша невмируща Україна, її дух, її прагнення.

Миколу Шпака шанував навіть Володимир Сосюра і написав спільно з ним кілька хвилюючих поезій. Ось одна поезія М. Шпака, написана разом з В. Сосюрою ще в 1939 р.:

Погасло сонце за горою,
мов сяйво з дальнього вікна.
Блищить Дніпро. В човні нас двоє.
Над нами зорі й тишина.
Під нами гай, що листя грою
тривожить сонну глибину.
Отак пливти б нам за водою
з тобою, друже, в далину.

Розуміється, тут лірика М. Шпака, я б сказав, майже „ососюрена", осяяна значно більшим поетичним талантом ... Але ми не можемо замовчувати й того, що поет-лірик Шпак не занедбав свого молодого голосу, свого поетичного хисту, не загубився в потужному гурті поетів 30-их років. Він учився, опрацьовував свої твори.

Літературний і життєвий шлях Миколи Шпака, що передчасно обірвали ґестапівці, повний шукань, злетів і спадів. Це інша справа, був той шлях вірний чи ні ... Але, скажіть, що було б, чкби там, на землях нашої знедоленої батьківщини, не було, наприклад, М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана чи й М. Шпака? Там, звичайно, тоді була б порожнеча!

Ів. М.

ВІДПОВІДЬ СІРКОВІ - ПІДЛАБУЗІ

Якийсь Микола Карпов надрукував у ч. 257 „Радянської України" (з 28 жовтня ц. р.) „байку" під заголовком „Самостійний Сірко", а в тій „байці" лає українських самостійників, подаючи їх в образі Сірка, що, мовляв,

„влаштовує гістерики
На різних хвилях „Голосу Америки",
Оббріхує, злодюга, без упину
Ту землю, де родивсь він сучим сином".

Очевидячки, діяльність української еміґрації таки не дає Москві спати, і вона використовує сірків-підлабуз для яничарської роботи. Тільки неясно: як же треба розуміти присутність України в ОН, коли „самостійність" її — ворожа ідея! А оце наш відгук на цю „байку"!

У Києві — тортури й плач ...
У Києві — нові руїни ...
Миколо Карпов! Ти ... пробач!
Ти ... син чи ворог України?

Плюєш ти сміло на „Сірка" —
На самостійного титана ...
Невже, скажи, Москва - ріка
Турбіни крутить Дніпрельстану?!

На дно ж осяде каламуть, —
І ми повернемось додому.
(Над Києвом віки пливуть
У сяйві слави й звуках грому!)

Вінок безсмертя степ ісплів
Всім тим, що мають силу духа ...
А ти, напевно, з москалів,
Бо забрехався аж по вуха!

Іван Манило

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

„ГЕТЬ ПАЛІЇВ ВІЙНИ!"

В одному з недавніх чисел „Радянської України" Максим Рильський надрукував під таким заголовком свою чергову аґітку. Ця „поезія" починається такими словами:

Геть паліїв війни! — з найвищої трибуни
Сказав слова ці Вождь, і в світ летять вони.
І в чесних всіх серцях озвались мужні струни,
Відповідаючи:
— Геть паліїв війни!

А кінчається такою строфою:

До непохитної Радянської країни
Людей всіх погляди прикуті з далини.
Ми горді, що з Москви цей клич високий лине,
Що Сталіна це клич:
Геть паліїв війни!

Так примушує Москва наших поетів прикривати її імперіялістично-загарбницькі воєнні дії в Кореї, Вьєт-Намі тощо „поезією". А заразом це й вірнопідданський поклін Москві та „Вождеві" (з великої букви).

ПЕРЕВИДАНО ПОВІСТЬ І. ФРАНКА „ОСНОВИ СУСПІЛЬНОСТИ"

Львівське книжково - журнальне видавництво перевидало повість І. Франка „Основи суспільности". Розмір книжки — 216 ст. Ціна 3 крб. 45 коп.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ЮВІЛЕЮ Л. ТОЛСТОГО

Академія наук СССР створила ювілейну комісію на чолі з акад. В. Віноґрадовим для відзначення 125-річчя з дня народження російського письменника Лева Толстого.

Можна сподіватися, що слідком за цим почином зашамотаються й усі „союзні" республіки, щоб догодити „старшому братові". Такий присмак завжди псує в совєтських умовах усякі, навіть культурні святкування, попсує він, безперечно, і цей ювілей великого письменника.

ІВАН ТИКТОР ВІДНОВИВ СВОЄ ВИДАВНИЦТВО

Як довідуємося, Іван Тиктор відновив після пожежі, що знищила була його книжковий склад, своє видавництво. У його видавництві й далі виходитимуть „щомісячні книжки" (на черзі тепер „Пригоди молодого лицаря" С. Черкасенка), а також будуть перевидані „Історія українського війська" та „Історія української культури".

КАТЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА У ФРАНЦУЗЬКІЙ ШКОЛІ

У Паризькій державній школі живих східних мов, де вже кілька років викладає українську мову відомий наш учений проф. І. Борщак, створено тепер постійну катедру українознавства. Це значна подія в історії визнання в чужому світі нашої культури і нашої національної окремішности. Катедру очолює той таки проф. І. Борщак. Бажаємо йому успіхів у цій справі!

Просимо авторів надсилати тільки недруковані твори та не надсилати рукописів одночасно до нас і до інших редакцій, бо це знецінює і наше, і ті інші видання!

СВОБОДА SVOBODA
Український щоденник UKRAINIAN DAILY
НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редаґує Колеґія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
"SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА $3.75
На пів року в ЗДА $2.00
На рік у Канаді $4.25
На пів року у Канаді $2.25

Переплату надсилати на адресу:

"SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City 3, N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey Cty, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

З НАУКИ І ТЕХНІКИ

ЗАЛЕЖНІСТЬ ДУШЕВНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ ВІД ФАЗ МІСЯЦЯ ТА ПІР РОКУ

Майже всі люди чули про так званих сноход (люнатиків), які під впливом місячного світла вилазять на дахи домів та ходять по поруччях, немов циркові жонґлери. Шевченкова баляда „Причинна" змальовує таку дівчину, що „на самий верх на гілляці стала", куди вилізла „по стовбурі" дерева. Але тепер учені твердять, що не тільки деякі люди піддаються впливові місячного світла, а й усі люди та тварини, ба навіть мертва природа відчувають зміни місячних фаз.

Д-р Леонард Дж. Равіц із Дюківської медичної школи в Дюрґамі (Півн. Каролайна), два роки вивчав і психічно-хворих, і зовсім здорових людей, щоб виявити, як вони поводяться під час окремих фаз місяця та під час окремих пір року. Д-р Равіц обсервував поведінку одного пацієнта впродовж п'ятьох місяців і так вивчив його душевні реакції, що міг заздалегідь з математичною точністю передбачити, як ця людина буде поводитись якогобудь дня. Важко хворі люди сильніше реаґують на фази місяця, ніж зовсім здорові. Найбільші психічні розлади виникають під час місячної повні та нові. Те саме можна сказати щодо поведінки на весні та взимку.

Шевченкова поетична інтуїція правильно підказала йому пов'язати дію своєї баляди з місячною повнею („А з неба місяць так і сяє") та з весною („Закувала зозуленька на дубу сидячи" та „Плугатар співає").*)

Працювати над цією проблемою учені почали 1935 року, коли д-р Гаральд С. Бурр, проф. анатомії Е. К. Гунт і проф. Ф. С. К. Нортроп із Єйльского університету, висунули „електродинамічну теорію життя". Згідно з цією теорією, наявна у всесвіті електрика впливає своєю силою на живу і мертву матерію на землі. І навпаки, вся жива матерія, від маленької бактерії аж до людини включно, висилає у всесвіт свій „електричний вплив".

*) Правда, при кінці баляди поет згадує, що „ідуть дівчата в поле жати", але важко погодити цю картину із „плугатарем" про якого ми згадували вище.

Лу

Чудна й неприродна здасться нам людина, що живе без книжок.

Т. Шевченко

Хто не купує книжок і часописів та їх не читає, той належить до неосвічених людей.

Т.Масарик

Редакція засте[...]обі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надіслані матеріяли мусять бути переписані на машинці, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як від руки, то зовсім виразним письмом.

ТРОХИ СМІХУ

— Агов! Чи це тут дім божевільних?
— Тут. А вам чого треба?
— Чи хтось не втік у вас сьогодні?
— А що таке?
— Бо хтось утік з моєю жінкою.

Дівчина — це острів емоцій, оточений морем грошевих витрат.

Мати до дівчини, що вернулася з-над моря:
— Ну, й як там вода?
— Чудова, у ній повно хлопців...

Скандал — це безплатна рекляма.

— А ти звідки взяв таку ґулю на чолі?
— Та жінка кинула тарілкою.
— А ти чому не прихилився.
— Я прихилився, але вона це передбачила.

— Пане докторе? Я маю трьох незаміжніх дочок... Скажіть, котра з них вам найбільше подобається?
— Якщо сказати щиро, то та, що вже заможем...

На іспиті

Учитель. Для якої суспільної верстви має найбільше значення винайдення залізниці?
Учень. Для залізничних службовців.

Учитель. Якщо твоя мама, Михасю, заплатила за троє яєць десять шагів (центів), то скільки вона мала б заплатити за тридцятеро яєць?
Учень. Не знаю, бо мама завжди дуже торгується.

Отаман питається сотника Цяпку, чи він добре бачив, як скоростріл косив москалів під час наступу.
— Пане отамане! Я бачив добре, як падали москалі, але я не бачив, як летіли наші кулі.

Одна не дуже то гарна панна в Бережанах, звертається до сотника Цяпки.
— Пане сотнику, ви такий прозаїчний! Ви ще ніколи не сказали мені чогось приємного. А ось хорунжий Теліщак...
— Що ж таке сказав він вам?
— Він сказав мені, що моє личко подібне до ангела Рафаеля...
— Він сказав правду. Ангел на картині Рафаеля також намальований.

Старий гуцул передбачав відпочиванцям погоду, і його передбачення, на диво, були правдиві. Та одного дня він відмовився говорити про погоду.
Що сталося, дядьку? Може, якесь нещастя?
— Нічого, тільки радіо в учителя зіпсувалося.

— Вчора я був у голови однієї установи і натякнув йому на хабар, але він показав мені на двері.
— Вигнав тебе? Не прийняв?
— Ні, він тільки натякнув мені, що нас можуть підслухати.

— Пане редакторе! Я так дуже зосереджуюся під час праці в редакції, що прошу трохи довшої відпустки, ніж два тижні.
— Якщо ви вмієте так зосереджуватися, то за два тижні краще відпочинете від тих, які мають чотиритижневу відпустку.

РОЗВАГА

ЛОГОГРИФ Ч. 12 (6 пунктів)
Склав Ю. К.

Цього року минуло 10 літ з часу, як зформувалася Українська Повстанська Армія (УПА), що веде й досі героїчну боротьбу з московським загарбником. Її вояки склали багато повстанських пісень, а в тих піснях виспівують свої настрої, завзяття, сподівання та тугу за волею свого поневоленого народу.

З розсипаних складів скласти одну таку повстанську пісню, яка починається словами: „А буря", а кінчається словами „лютий стеріг".

А, А, БУ, ВІ, ВО, ВО, ВИ, ВИ, ВСЕ, ГО, ДНО, ДО, ДОВ, З, ІХ, ІХ, КО, ЛА, ЛА, ЛИ, ЛОС, ЛЮ, ЛЮ, МИ, МРІ, НЕ, НО, ПОВ, ПРО, РІҐ, РІҐ, РОҐ, РЯ, СВО, СНАХ, СТАН, СТЕ, ТРА, ТИЙ, У, ЦІ.

Розв'язка переставної загадки ч. 1 (див. ч. 36 тижневика)

„Нема дня, що не давав би нагоди зробити щось доброго".

Розв'язка хрест[...]івки ч. 9 (див. ч. 37 тижневика)

Поземно: 1. соціологія, 6. мер, 7. киянин, 9. вир, 10. йота, 12. яма, 14. Оля, 16. ерґи, 17. коц, 19. неофіт, 20. вже, 21. Ольвіопіль.
Доземно: 1. Самійленко, 2. цар, 3. очки, 4. ганчар, 5. ясновидець, 8. яри — иря, 11. Тодось Осьмачка, 13, Мец, 18. Отто, 20. всі.

Розв[...]а шахової складанки ч. 2 (див. ч. 38 тижневика)

Блажен, хто гордо кинув Рідний Край
і з посохом в руці пішов шукати
На[...] ужині незнаний дальний рай,
куди веде його весна крилата;
Та тричі той блаженний, хто за чай
і хліб теж не схотів себе продати,
але, минаючи тропу розлук,
зостався, щоб зазнати хресних мук.

Юрій Клен „Прокляті роки"

НАША ПОШТА

М. І-ський, Детройт. Свої загадки в розваговому відділі ми оцінюємо пунктами залежно від трудности: легші для розв'язки позначаємо меншою кількістю пунктів, важчі — більшою. Робимо це „на око", приблизно, бож виміряти тую трудність точно ніяк. Але в підсумковій оцінці розв'язок це все таки дасть більшу точність, справедливіший висновок, як це було б без них.

Читачеві з Чікаґо. Ви слушно пишете, що наша преса вживає без потреби в своїй мові багато росіянізмів („москалізмів"). Звичайно, тут немає злої волі, здебільшого це походить від незнання сучасної української літературної мови, хоч іноді це роблять і з якоїсь незрозумілої упертости. Кажучи це останнє, маємо на увазі наведене у Вашому списку слово „зарево", що ним ще й досі називає себе націоналістична (отже напевно національно свідома!) студентська організація, дарма що наші мовознавці вже звертали увагу її керівників на недоречність цієї назви.

Тим то й складається таке парадоксальне явище, що наша вільна еміґрація несвідомо більше русифікує українську літературну мову, аніж свідомі русифікатори на нашій батьківщині. Там бо не тільки слова „зарево" не вживають (у російсько-українському словнику за редакцією Калиновича проти російського слова „зарево" стоїть українське „заграва"), а й майже всіх тих слів, що Ви їх у своєму спискові навели („лента", „почва", „плотина", „мнимий", „приличний", „осторожно", „насікоме", „судьба" тощо).

Згадуючи ті українські часописи, що з їхньої мови Ви ці росіянізми визбирали (щоденник „Свободи", „Америка", „Овид", „Український Самостійник"), до них Ви зарахували й наш тижневик. Але Ви не зазначили, що саме з наших текстів вибрали, і через те нам неясно, в чому наші помилки. Якщо Ви, може, маєте на увазі такі слова, як „двоюрідний" (брат), „рідкісний" та „художній", що їх ми вживали, то тут треба сказати, що вони не належать до групи категорично засуджуваних у нашій мові слів; а крім того „художній" могло трапитися або в наведених у нас цитатах із совєтської преси, або в назві київського Художнього інституту. Та іноді й наші автори мають свої уподобання, і не завжди редакція має змогу все небажане виправляти. Взагалі ж ми думаємо, що боротьба з цим лихом — залишками з мови колишнього москвофільства (з Західньої України) та недостатнім опануванням сучасної української літературної мови (це „прикмета" старої наддніпрянської еміґрації), може бути успішна. Для цього треба використати наші підручники та відповідні інтеліґентні сили.